

Antropologija globalizacije (II)

Moć: Uzlazna ili silazna analiza?

Iz knjige francuskog etnologa i političkog antropologa, koja je u biblioteci XX vek objavljena prošle godine u prevodu Ane A. Jovanović, *Dani* u nekoliko brojeva objavljuju dijelove III poglavlja, koje se bavi političkim aspektima globalizacije

Piše: **Mark Abeles**

POMERANJE POLITIČKE RAVNI, RASPRAVE I KONTROVERZE: (...) Zakoračili smo u razdoblje "glokalnog" (kovanica sastavljena od reči "globalno" i "lokalno"), bez ustezanja su izjavili oni koji u nestajanju države vide jedno od ključnih obeležja novog međunarodnog poretka. Da li smo zbilja na pragu mondijalističke uprave, shvaćene kao skup pravila zajedničkih za sve? Jer, njih je uvela vlast kojoj je legitimnost priznata u planetarnim razmerama: analitičari na videlo iznose, naime, sve veću ulogu supradržavnih tela i pojavu velikog broja nevladinih organizacija. Iako im je status ponekad nedovoljno jasan, ta tela i organizacije izborili su se za primat u jednom okruženju gde je, donedavno, samo državna diplomatija imala stvarni uticaj. Država bi, osim toga, bila uzdrmana i ponovnim razgorevanjem etničkih sukoba. Zato se možemo složiti s Bertranom Badijem kada tvrdi kako država mora da prihvati "novu identitetsku pokretljivost; kako mora da saraduje s nedržavnim međunarodnim akterima [...]; kako mora da se uključi u planetarni prostor, odsad višestruko strukturisan i podređen mnogostрукim temporalnostima". Treba li otići još korak dalje i u tome videti predznake prave globalne uprave? I obrnuto: možda smo žrtve privida? Možda globalizacija samo pothranjuje iluzije onih koji veruju u neizbežnu propast nacionalnih država? Upravo ovakav stav brani Semi Koen, tvrdeći kako nacionalne države kao političke formacije ne samo što nisu oslabljene nego su, štaviše, postale sa-

vršeno prilagođene procesu mondijalizacije. "Upravo je raspadanje države velikim delom krivo za pošasti kao što su mafija, krijumčarenje droge i ilegalna imigracija". Po njemu, državni suvereniteti ostaju glavni akteri borbe protiv terorizma.

Ovakvom viđenju stvari može se suprotstaviti činjenica da su države pristale, u okviru izgradnje Evropske unije, da odustanu od dela svoga suvereniteta i prihvate perspektivu integrisanja u veću celinu. Uz to, pomenimo na globalnoj sceni sve veći uticaj nedržavnih i transdržavnih organizacija kakve su NGO (nevladine organizacije). Neki teoretičari, poput Semjuela Hantingtona, idu tako daleko da tvrde kako je, na-prosto, sistem nacionalnih država već nestao. Po njemu, odsad smo svedoci sukoba civilizacija. Semi Koen smatra, međutim, da ustupci kakve čine države u evropskom okruženju predstavljaju samo pragmatičan poduhvat pomoću kojeg one, zapravo, uspešno čuvaju pa i jačaju svoju moć. S druge pak strane, iako ne spori sve veću ulogu civilnog društva, Koen misli kako su njegove akcije delotvorne samo u uskim okvirima koje mu zacrtaju nacionalne države. Drugim rečima, pravi protagonisti na međunarodnoj sceni i dalje su nacionalne države, sa SAD na čelu; prostor za inicijativu kojim raspoložu transdržavna tela i nevladine organizacije strogo je ograničen postojećim suverenitetima. Naspram zastupnika teze da se svetom danas upravlja bez vlade i da više nema državnog suvereniteta, Semi Koen dokazuje kako je nacionalni interes, naprotiv, sada aktuelniji nego ikada dosad; pogreške do kojih dolazi u međunarodnim odnosima potiču, po njemu, baš od

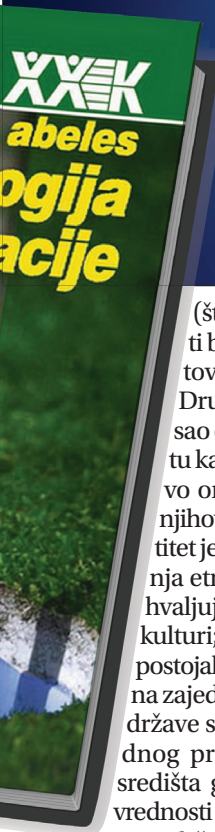
viška suvereniteta.

Čak i ubeđeni globalisti, koji poput Suzan Strejndž dokazuju kako su "bezlične tržišne sile moćnije od državnih", ipak priznaju da je nacionalna država itekako stvarna i živa. Ova ekonomistkinja izveštava o sve većoj ulozi države u svakodnevnom životu i o sveopštem opažanju da birokratizacija samo raste. Ona primećuje, takođe, da su se mnoge etničke i/ili teritorijalne grupe borile, manje ili više uspešno, za dobijanje vlastite države - kako australijski Abo-ridžini, tako i Slovaci, slovenski narodi, Grenlandani, Flamanci i Korzikanci. Po ovoj autorki, ta dva paradoksa - sveprisutnost države u svakodnevici i želja manjina da dobiju vlastitu državu - imaju jednostavno objašnjenje. S jedne strane, potrebno je da se država stara o onome što nije u domenu tržišta, a to znači da se bavi bezbednošću, pravosuđem, infrastrukturama i javnim dobrima. S druge strane, nacionalna država samo je fasadni zahtev iza kojeg se krije pravi razlog: navedene grupe, ustvari, pokreću žudnja da ostvare autonomiju.

Ipak, ne može se pokretom peraprecrtati jedna ključna činjenica: savremena država kristališe ono što je Benedikt Anderson nazvao "izmaštanom zajednicom" koja u sebi sadrži, u zgusnutom vidu, predstavu o naciji (ideje, priče, sećanja). Ovaj kontrakt ponudio je građu za različita tumačenja. Jedni ističu značaj elite u stvaranju novog identiteta, koji je ozakonio veliku moć države oličenu u masovnom školovanju, u boljem sistemu komunikacije zahvaljujući novim medijskim sredstvima

Da li se kraj politike utemeljene na državama može sasvim poistovetiti sa iščezavanjem svakog oblika suvereniteta

O autoru

Mark Abeles je francuski etnolog i politički antropolog. Mentor u radu na doktorskoj tezi bio mu je Klod Levi-Stros. Od 1979. do 1995. godine radio je kao rukovodilac istraživanja u Laboratoriji socijalne antropologije u Parizu, a 1995. godine u tom gradu osnovao je Laboratoriju za antropologiju društvenih ustanova i organizacija (LAIOS) i bio njen direktor do 2010. godine. Danas je Abeles direktor Francusko-argentinskog centra u Buenos Airesu. Neke od njegovih novijih knjiga: *Etnolog u Narodnoj skupštini* (*Un ethnologue a l'Assemblée*, 2000), *Novi bogataši. Etnolog u Silikonskoj dolini* (*Les Nouveaux Riches: un ethnologue dans la Silicon Valley*, 2002), *Politika preživljavanja* (*Politique de la survie*, 2006), *Peking 798* (*Pekin 798*, 2011). Pre ove knjige, u Biblioteci XX vek 2001. godine objavljena je Abelesova *Antropologija države* (*Anthropologie de l'Etat*, 1990).

(štampanju), u mogućnosti bržeg traženja priča, mitova i nacionalnih rituala. Drugi, pak, odbacuju zamisao o nacionalnom identitetu kao plodu učinka isključivo onih koji su na vlasti. Po njihovoj tezi, nacionalni identitet je posledica konsolidovanja etničkih zajednica i to zahvaljujući javnoj, zajedničkoj kulturi; prvobitno je, po njima, postojala neka istorijska i kulturna zajednica na datoj teritoriji, a države su nastajale iz takvog jednog premodernog etničkog središta gde su mitovi, sećanja, vrednosti i simboli odredili kulturne sadržaje i nacionalne granice koje će modeme elite nastojati da konkretizuju.

Mnoštvo novih nacija u Evropi, kao i snaga koju i dalje ima ideja o državi, pokazuju da transdržavne sile nisu osujetile borbu za nacionalni identitet. On je žilavo ukorenjen i privlačan građanima, za razliku od izveštačenosti i prolaznosti proizvoda kakve nude transdržavni mediji. Nova digitalna sredstva komunikacije povećala su interakciju između članova istojezičnih zajednica i ojačala etničko jedinstvo, podstičući nove nacionalizme.

Tačno je, naravno, da novi mediji otvaraju put ka udaljenim zajednicama; istovremeno, međutim, oni i pojačavaju svest o razlikama. O tome svedoče pojave idiokrazije i cepkanja u globalizo-

vanom svetu: nacionalne kulture ostaju žilave. Nije slučajno ni to što države čuvaju kolektivno sećanje u nacionalnim okvirima, u odsustvu nekakve univerzalne istorije ili zajedničkog poimanja globalnog istorijskog vremena. Nacionalizmi su itekako živi: dovoljno je setiti se nedavnih ratova i simbolike koja ih je okruživala.

Sasvim je rečita i činjenica da se broj nezavisnih država učestvovalo od 1945. do danas; ukorenjenost u nacionalnu državu se zadržala, čak i u okrilju transdržavne kapitalističke elite. U postkolonijalnom svetu države nisu samo zaostaci ranijih vremena, osuđene na odumiranje. Problemi vezani za granice nikada nisu bili toliko prisutni kao danas. Uprkos masovnim migracijama, ljudima je potrebno da imaju svoje prostorno odredište i sidrište; omeđivanje teritorije i dalje je aktuelno pitanje, tim pre što su u globalizovanoj ekonomiji opstale nejednakosti između pojedinih područja.

Očigledno je da postoji potpuno razilaženje između dve grupe analitičara: prvi ukazuju na teške posledice mondijalizacije po političke mehanizme, dok drugi u njoj vide prolaznu pojavu koja ne može dubinski da izmeni strukturu međunarodnih odnosa. Da li je moguće pronaći izlaz iz tog spora? Treba li, pri razmišljanju o globalizaciji, odbaciti čak i samu ideju suvereniteta? Ili, naprotiv, veličati otpornost države i tvrditi da

proces globalizacije ne predstavlja istinsku novinu?

Moguće je odbaciti takvu dilemu i savremeno doba razmatrati sa razdaljine istoričara. Upravo je taj stav zauzeo Žan-Fransoa Bajar, koji tvrdi da na globalizaciju ne treba gledati kao na nešto sasvim novo: jer, smatra on, u 19. veku već je postojalo nešto što naziva "planetarnim političkim iskustvima" - od Napoleonovih ratova do iskustva kolonijalizma i jačanja imperijalizama. Ta prva globalizacija ogledala se u formiranju međunarodnih tela u oblastima kao što su ekonomija i finansije, ali i u osnivanju međunarodnih udruženja, političkih organizacija. Međutim, Bajar primećuje da je uspostavljanje mehanizama upravljanja na planetarnom nivou teklo naporedo sa osnivanjem država; on podvlači činjenicu da su globalizacija i državni suverenitet ne samo međusobno spojivi, nego se čak mogu uzajamno snažiti. Ovo bi bilo dokazivo i na primeru današnjeg trenutka, ako je tačno da sve veća integrisanost na međunarodnoj ravni zaista vodi "ušančavanju u vlastiti identitet" i reafirmisanju nacionalnih vrednosti, ukorenjivanju u teritoriju. Tako je pristupanje pojedinih država Evropskoj uniji uzrokovalo jačanje nacionalnog osećanja u zemljama centralne i istočne Evrope. "Transdržavna dimenzija međunarodnog sistema predstavlja plodno tle za bujanje države"; ova done-

kle provokativna formulacija oslikava stanovište istorijske sociologije kojim se ističe povezivost procesa preobražavanja kapitalizma i, s druge strane, istrajavanja državnog okvira kao ključnog referenta. Po ovom gledištu, globalizacija ne samo da ne menja datu međunarodnu političku scenu nego čak može podsticajno delovati na stvaranje novih država i na njihovo jačanje, na proces "kristalisanja sistema država".

Nisam pomenuo ovu raspravu stručnjaka za međunarodne odnose samo zbog značaja koji ona ima za uži krug učesnika, već zbog njenih širih dometa. To što se danas postavlja pitanje uloge, pa i budućnosti nacionalne države, pokazatelj je sumnje u dalju primerenost načina na koji je vlast u našim društvima bila donedavno organizovana. Čini se kao da se glavno pitanje svodi na postojeće i predstojeće promene državnog suvereniteta u neizvesnom svetu kakav je danas ovaj naš. Zid, na prvi pogled nepremostiv, deli dva tabora; u prvi spadaju oni koji smatraju da država, kao oličenje suvereniteta, ostaje ključni igrač, jedini nosilac demokratskog legitimiteta, nezamenljivi bedem pred opasnostima "ekonomske svemoći"; u drugu grupu ulaze oni koji, naprotiv, misle da je njeno odumiranje - neminovnost. Da li je sudbina državne zajednice da odigra ulogu statiste u procesima kojima će sve teže moći da vlada? Ovo se pitanje stalno i zaoštreno postavlja u raspravama koje se vode između globalista i suverenista. Ako stvar bliže pogledamo, možemo se s razlogom zapitati ne shvataju li preusko, i jedan i drugi tabor, pojam suvereniteta. Drugim rečima, da li se kraj politike utemeljene na državama može sasvim poistovetiti sa iščezavanjem svakog oblika suvereniteta? Kao što smo videli, s globalizacijom je povezan ceo niz preobražaja vezanih za načine kontrole i regulative; to vodi do procesa širih planetarnih razmera u kojem su učesnici heterogeni, u kojem regionalna i transdržavna ravan dobijaju dosad neviđen značaj i u kojem se javni i privatni sektor ujedinjuju.

Po Majklu Hartu i Antoniju Negriju, ti preobražaji za posledicu imaju pojavu novog oblika suvereniteta: Imperi-

BRAZIL PLEME: Treba posmatrati kontrolu moći

je. Ovi autori razlikuju Imperiju od imperijalizma, budući da imperijalizam određuju kao vladanje neke sile svetom. On znači trijumf državnog suvereniteta i odnosi se na svet kojim upravljaju velike sile. Danas, međutim, nije više primerno raskrinkavati američku hegemoniju, kao što se ranije činilo sa velikim kolonijalnim silama. Naime, u globalizovanom svetu ne postoji više jedno središte, određeno mesto u kojem je moć fokusirana; lagano se gube Valerštajnovne omiljene razlike između centra, poluperiferije i periferije. Način upravljanja svetom sada je decentralizovan i deteriorijalizovan. Ipak, to ne znači da je suverenitet iščezao; prisutniji je nego ikada, jer je posredni "jedinstvena logika upravljanja".

Hart i Negri ističu osobenost ovakve istorijske formacije u odnosu na nacionalnu državu. Ta osobenost ogleda se, najpre, u njenim prostornim i vremenskim karakteristikama: Imperiji je svojstveno nepostojanje granice, dok je pojam države neraskidivo povezan sa teritorijalnim međama; zatim, Imperija oličava predstavu u kojoj je "zaustavljen tok istorije". Za razliku od države, Imperija je "delatna na svim ravnima društvenog poretka; ona zadire u dubine socijalnog ustrojstva". Suveren nije nestao nego se, naprotiv, nalazi i svuda: on je sveprisutan

sveznajući. "On vlada sveukupnim društvenim životom, tako da Imperija predstavlja, zapravo, paradigmatički oblik biološke vlasti".

Teze kakve iznose Hart i Negri naveo sam zato što se njima, zbog odvajanja pitanja suvereniteta od pitanja nacionalne države, otvara prostor za promišljanje celovite uklopljenosti političke ravni u proces globalizacije. Stav ovih autora razlikuje se od pristupa stručnjaka za političke nauke i međunarodne odnose, čije se razmišljanje neprekidno kreće oko tačaka kakve predstavljaju država, njen opstanak ili nagovešteni nestanak, u nesumnjivoj težnji da se stvar problematizuje u institucionalnim okvirima, kao i da se ključno pitanje svodi na organizacionu formu i involuciju koja bi je pogodila ili zaobišla u današnje vreme.

Ako se zadre još dublje u stvari, ono što pothranjuje opisanu raspravu između politologa možda je nekakvo maglovito opažanje da se nešto pomerilo u našem sagledavanju politike. Međutim, posredi nije toliko politička organizaciona forma, koliko određeno shvatanje suvereniteta koje je činilo samu srž sistema i u državnim okvirima, i na globalnoj ravni. Umesto da se pitamo da li je globalizacija uzrokovala to pomereno viđenje stvari ili

ga je samo razotkrila, vredi sada razmisliti o prirodni tog pomeranja sa antropološkog stanovišta. (Nastaviće se)

Moć postoji samo kao čin, kroz dejstvo koje vrši; glavno pitanje odnosi se na način na koji se ona provodi

Političke grupe postoje, ali se za jedinku ne može reći da je politički delatna